

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

3 1974

Expeditionens och redaktionens adress: Fack, 220 05 Lund 5,
tel. (046) 12 41 00 ankn. 616

Eftertryck av tidskriftens artiklar och övriga innehåll utan angivande av källan förbjudes
Lund i januari 1974

FAHLBECKSKA STIFTELSEN

ÖVERSIKTER OCH MEDDELANDEN

Debatten om metodeproblemet i studiet av internationell politik. Av *Gunnar Skagestad* 173

Översikter och meddelanden

Debatten om metodeproblemet i studiet av internasjonal politikk

Med sin artikkel "International Theory: The Case for a Classical Approach"¹ utløste den engelske forsker *Hedley Bull* i 1966 en debatt mellom en rekke fremtredende talsmenn for ulike tilnæringsmåter til studiet av internasjonal politikk. Hovedinnleggene i denne debatten er senere blitt samlet og utgitt i bokform, redigert og kommentert av de amerikanske statsvitere *Klaus Knorr* og *James Rosenau*.² Når det gjelder de innvendinger som *Bulls* artikkel møtte, skal vi i det følgende særlig ta for oss dem som ble fremsatt av de tre forfattere *Morton Kaplan*, *David Singer* og *Marion Levy*.³ Dette betyr ikke at det ikke også fra annet hold er fremkommet relevante synspunkter. Her vil det likevel være mest formålstjenlig å la et skjønnsomt og mest mulig representativt utvalg danne grunnlaget for drøftelsen. Grunnen til at vi spesielt skal konsentrere oss om de tre foran nevnte, er videre dels at nettopp deres innvendinger synes særlig tungtveiende og dels at deres innvendinger er såvidt forskjelligartede at de tilsammen illustrerer noe av spennvidden i de spørsmål som er under debatt.

Bulls artikkel er, som titelen sier, et partsinnlegg til fordel for en såkalt "classical approach" eller altså en "klassisk tilnærming". Hva er så en klassisk tilnærming? *Bull* gir selv en temmelig omstendelig definisjon:⁴ En klassisk tilnærming er en tilnærming til teoretisering som er utledet fra fagene filosofi, historie og jus. Den kjennetegnes ved uttrykkelig å være basert på utøvelse av skjønn og ved den oppfatning at hvis man begrenser seg til strenge standarder for verifisering og bevisførsel, er det meget lite av betydning som kan sies om internasjonale relasjoner. Generelle utsagn om dette emne må derfor utledes fra en — i vitenskapelig forstand — ufullkommen prosess av persepsjon og intuisjon, og disse generelle utsagn kan derfor ikke gis mer enn den tentative og foreløpige status som deres tvilsomme

opprinnelse tilsier. Så langt *Bulls* definisjon av klassisk tilnærming.

Bull stiller så sin klassiske tilnærming opp mot hva han kaller "the scientific approach", altså den vitenskapelige eller vel egentlig den naturvitenskapelige tilnærming. Med denne menes en tilnæringsmåte som er basert enten på logisk eller matematisk bevisførsel eller på strenge empiriske regler for verifisering. De to tilnæringsmåtene som *Bull* stiller opp mot hverandre, samsvarer med en vanlig oppfatning av to "skoler" eller hovedretninger når det gjelder studiet av internasjonale relasjoner i alminnelighet, og av internasjonal politikk i særdeleshet. På den ene side i denne dikotomien har vi dem som noen kaller klassikerne og som andre kaller tradisjonalistene. På den annen side står representantene for en mer naturvitenskapelig inspirert skole, som *Bull* selv altså kaller "the scientific approach", og som av andre vekselvis blir kalt den behavioralistiske eller den scientistiske tilnærming. Disse betegnelsene er ikke helt gode. Betegnelsen behavioralist er i denne sammenheng for snever og upresis, mens betegnelsen scientister for enkelte later til å ha en noe odios klang. Vi skal likevel i det følgende for enkelthets skyld konsekvent bruke betegnelsene klassikere og scientister, og snakke om henholdsvis den klassiske og den scientistiske tilnærming.

Hedley Bulls tese er at den scientistiske tilnærming har bidratt og vil fortsatt kunne bidra meget lite til teorien om internasjonale relasjoner. I den grad den scientistiske tilnærming er ment å skulle fortrenge den klassiske, er den direkte skadelig.⁵

For å underbygge sin tese fremsetter *Bull* syv påstander om scientistene og deres metoder. Fordi disse syv påstandene er selve de bærende søyler i hans sakførsel for den klassiske tilnærming, og fordi innvendingene mot *Bulls* artikkel i adskillig grad går på disse spesifiserte ankepunktene, skal vi dvele litt ved hvert enkelt punkt:⁶

1. *Scientistenes intellektuelle puritanisme*. Den intel-

lektuelle puritanismen består i scientistenes selv-pålagte avholdenhet fra bruk av innsikt, intuisjon og skjønnsmessige vurderinger. Men ved å holde seg borte fra alt som ikke kan verifiseres logisk eller matematisk, går scientistene glipp av de eneste instrumenter som idag er tilgjengelige for å tackle substansen i faget.

2. *Lys over substansen ad klassisk vei.* I de tilfelle hvor det likevel er lykke for scientistene å kaste lys over substansen i faget internasjonal politikk, har dette ifølge Bull vært ved å gå ut over grensene for denne tilnæringsmåte og i stedet benytte den klassiske metode. Det som er av verdi i deres arbeider, består vesentlig av vurderinger som ikke henger nødvendig og uløselig sammen med de matematiske eller naturvitenskapelige metoder som de benytter, men som de kunne ha kommet frem til uavhengig av disse metodene. Som eksempel her nevner Bull særlig Thomas Schellings arbeider.

3. *Scientistenes usannsynlige fremgang.* Bull hevder at de mål som scientistene aspirerer til, etter all sannsynlighet ikke er oppnåelige. Dette har sin årsak i visse iboende særegenheter ved selve faget: For det første har man det uoverkommelig store antall variabler som enhver generalisering om staters adferd må ta i betraktning. Dernest kommer materialets motstand mot kontrollerte eksperimenter. Hertil kommer så de tendenser materialet har til, som Bull så malerisk uttrykker det, "changing before our eyes and slipping between our fingers even as we try to categorize it", m. a. o. at materialet er diffust og uåndgripelig.

4. *Modell kontra virkelighet.* En modell er i streng forstand et deduktivt system av aksiomer og teoremer. Mange av scientistenes modeller er imidlertid ifølge Bull fremkommet ved at modellbyggerne fremsetter sine teorier i form av en bevisst forenklet abstraksjon fra virkeligheten, som de så flikker på og manipulerer med før de tar i betraktning hvilke modifikasjoner som må tilføres om modellen skal anvendes på virkelighetens verden. Modellene er derfor virkelighetsfjerne; de tillegges en tilknytning til virkeligheten som de ikke har.

5. *Kvantifisering som et mål i seg selv.* Den femte påstanden i rekken gjelder det forhold at mange scientister synes å ha en overdreven affinitet til alt som kan uttrykkes i tall. Faren ved dette ligger i at man kan bli så absorbert av de tall som de kvantitative metoder frembringer, at man mister av syne den nødvendige tilknytning til kvalitative vurderinger.

6. *Intet monopol på presisjon.* Bull vedgår at scientistene delvis med rette har kritisert klassikerne for manglende presisjon, for faglig slurvethet. I den

internasjonale politikks teori er der behov for presisjon og rigorøsitet. Poenget er imidlertid at det vil være den slags presisjon og rigorøsitet som like gjerne kan oppnås ved den klassiske tilnæringsmåten.

7. *Scientistenes faglige rotløshet.* Bulls syvende og siste påstand er at scientistene ved å løsrive seg fra den faglige tilknytning til historie og filosofi samtidig har berøvet seg selv midlene til å øve selvkritikk. Dette fører til at de ofte får et syn på sitt fag og dets muligheter som er uferent og unyansert. — Så langt hovedinnholdet i Bulls artikkel.

I sin kritikk av Hedley Bull har *Morton Kaplan* valgt ikke å innlate seg på noen systematisk punkt-for-punkt imøtegåelse av Bulls syv spesifikke påstander. I den grad han angriper Bulls påstander og hans argumentasjon, inngår dette i en mer generell diskusjon av klassikernes svakheter.⁷

En av Kaplans innvendinger er at Bull i sin kritikk skjærer over én kam utøvere av en rekke tilnæringsmåter som har lite til felles. Kaplan understreker sterkt at de forskjellige eksponenter for den scientistiske hovedretning er meget uensartede i metodologisk henseende. Når Bull i samme åndedrag diskuterer arbeidene til forfattere som Kaplan selv, Karl Deutsch, Bruce Russett og Thomas Schelling, er dette ifølge Kaplan en utillatelig forenkling. Denne type kritikk hevdes videre å henge sammen med en annen svakhet som Kaplan mener at klassikerne, *in casu* Hedley Bull, er beheftet med; nemlig at de mangler den fornødne kjennskap til scientistenes metoder og grunnleggende premisser.

Når det gjelder Bulls betoning av behovet for rigorøsitet og presisjon, anklager Kaplan klassikerne for ikke å leve opp til disse normene. Særlig graverende finner han det at Bull selv, med minimal diskusjon og uten forutgående klassifisering, foretar en oppramsing av vidt forskjellige metoder og utsetter dem for en meget generell kritikk, som det er nesten umulig å falsifisere. Denslags fremgangsmåter mener Kaplan er symptomatisk for klassikernes slurvete instilling til sitt fag.

Om bruken av modeller har Kaplan det å si, at dersom teoretikerne kan ha lett for å forveksle modell med virkelighet, er det fortrinnsvis blant klassikerne at dette vil kunne forekomme.

Kaplan benekter også Bulls påstander om at det er klassikerne som, i motsetning til scientistene, har sans for det historiske perspektiv og for filosofi. Hva historien angår, har den klassiske tilnæringsmåte og dens mangel på artikulert struktur ifølge Kaplan tvertimot ført til at der bare unntagelsesvis er blitt utført noen historisk forskning av betydning fra klassisk hold. Videre synes klassikerne å være

uvitende om i hvor høy grad nettopp de nyere tilnæringsmåter benytter historien som et laboratorium for sin forskning. Hva forholdet til filosofien angår, hevder Kaplan at ytterst få klassikere har lagt for dagen noen disiplinert filosofisk viten, og at mange av dem bruker ordet filosofi som om det var synonymt med udisiplinert spekulasjon. De nyere metoder er derimot ofte nært forbundet med filosofiske forutsetninger.

Essensen av Kaplans innvendinger mot Bull (og mot Bulls likesinnede) er at klassikernes kritikk av scientistene for det første er dårlig fundert og for det annet at den er dårlig gjennomført. Den er dårlig fundert fordi de uttaler seg om ting som de ikke har særlig rede på. Den er dårlig gjennomført fordi de på altfor upresis måte retter sine altfor generelle anklager mot en altfor uensartet gruppe forskningsretninger.

David Singers innvendinger mot Bulls artikkel er dels av generell karakter, dels består de av en systematisk imøtegåelse av Bulls syv påstander. Her skal først kort gjengis hans imøtegåelse av Bull punkt for punkt:⁸

Ad pkt. 1: Påstanden om intellektuell puritanisme er ifølge Singer *nonsens*. At scientistene stiller strenge krav m. h. t. verifikasjon, betyr *ikke* at de avskjærer seg fra enhver bruk av innsikt, intuisjon og skjønnsmessig vurdering.

Ad pkt. 2: Singer mener at det ikke er riktig å snakke om å gå ut over grensene for scientistisk tilnærming, da det ikke er noen reelle motsetninger på dette punkt mellom de ulike retninger. Når scientistene benytter seg av klassiske begreper og historisk innsikt, beveger de seg ikke utenfor sin egen tilnæringsform. Bruken av disse klassiske redskaper er nemlig i høy grad en del av hva Singer kaller "the scientific spirit". I denne forbindelse tilføyer imidlertid Singer at klassikernes innstilling avslører en betenkelig insensitivitet overfor den avgjørende forskjell mellom subjektiv tro og verifiserbar kunnskap.

Ad pkt. 3: Fagets iboende særegenheter blir av Singer hevdet ikke å utgjøre uoverstigelige vanskeligheter for en mer vitenskapelig tilnærming. Variablenes antall er intet problem fordi moderne analyseredskaper gjør det mulig å arbeide med så mange variabler som måtte være ønskelig. Teknikker som f. eks. faktoranalyse gjør det mulig å kombinere variablene på forskjellige måter. Materialets motstand mot kontrollerte eksperimenter er heller ingen hindring, da naturligt eksperimenter og *ex post facto* eksperimenter ofte kan gjøres så kontrollerte som måtte være ønskelig. Singer kan heller ikke godta at materialet skulle være så uhandgripelig og vanskelig kategoriserbart som Bull hevder.

Ad pkt. 4: Singer godtar delvis Bulls kritikk mot modellenes virkelighetsfjernhet, men innvender at modeller likesom begrepsrammer bare er intellektuelle redskaper og hjelpemidler. Hvis bare modellene ble gjort tilstrekkelig representative og presise, ville de også være tilsvarende nyttige.

Ad pkt. 5: Når det gjelder påstanden om at scientistene i sin kvantifiserings-mani overser kvalitative forskjeller mellom de fenomener som måles, svarer Singer at dette er da av liten betydning sammenlignet med klassikernes overdrevne opptatthet av det som er unikt og usammenlignbart. Dette siste har hatt vesentlig større skadevirkninger, da det har hindret en kumulativ fremvekst av empiri skegeneraliseringer. Uten slike generaliseringer kan man nok bringe til veie en god del spekulasjon, men velsignet lite teori.

Ad pkt. 6: Singer er enig med Bull i at man innen begge leire finner eksempler på både høy og lav standard hva angår kravene til presisjon. Han hevder imidlertid også at scientistenes intellektuelle stil øker sannsynligheten for bedre prestasjoner i så henseende.

Ad pkt. 7: Til påstanden om scientistenes faglige rotløshet i betydningen mangelfull tilknytning til fagene historie og filosofi, svarer Singer at der ikke lenger er stort mer å lære fra de kanter m. h. t. begreper og metodikk. Om historie og filosofi sier han at "Jeg vil hevde at disse disipliner har gått nesten så langt som de kan gå i retning av å tilføre sosialvitenskapen nevneverdig kunnskap".

Til tross for at Singer tildels ganske krasst søker å tilbakevise Bull på hvert punkt, er han likevel ikke primært interessert i å få fastslått at Bull tar så eller så meget feil på dette eller hint punkt. Singers hovedinnvending mot Bulls artikkel synes snarere å være rettet mot selve problemstillingen, at der skulle være en uoverstigelig kløft mellom to motstridende skoler, henholdsvis den klassiske og den scientistiske. Singer nekter å anerkjenne noen motsetning mellom på den ene side intuisjon, innsikt og skjønn og på den annen side den rigorøsitet og presisjon som de naturvitenskapelig inspirerte metoder representerer. Den strid som har vært mellom de to retninger, blir av Singer oppfattet som et i realiteten tilbakelagt stadium.⁹

Marion Levys kritikk av Bull adskiller seg vesentlig fra de to foran nevnte forfattere.¹⁰ Levy gjør knapt noe forsøk på å imøtegå Bulls påstander. Hva angår det problem som Bulls og Kaplans motstridende oppfatninger stiller en overfor, er saken klar: Ifølge Levy har Bull fullstendig rett.

For Levy er dette imidlertid ikke sakens kjerne. Levys hovedinnvending mot Bull er at Bull i sin holdning til scientistenes virksomhet er dypt anti-intellektuell. Med anti-intellektuell siktes her til den innstilling at visse problemer anses for å være hinsides

det som kan fattes rasjonelt ad vitenskapelig, intellektuell vei. Det er en anti-intellektualisme av samme slaget som kommer til uttrykk i den oppfatning at menneskelig adferd er noe i retning av "forbudt område", som hverken kan eller bør underkastes vitenskapelig utforskning. Levy illustrerer sitt poeng ved å henvise til legenden om Promethevs, hvor moralen er: Ve den som forsøker å stjele ilden fra gudene!

Ifølge Levy er altså Bull en som ikke tror at scientistene er istand til å utrette noe, og som heller ikke ville like det hvis det skulle vise seg at de likevel kunne u² rette noe. Dermed er Bull plasert som noe i retning av en fordomsfull irrasjonalist, og følgelig uskadeliggjort. Dette forhindrer ikke at Levy generøst kan gi ham rett i at scientistene hittil har utrettet ynkelig lite.

I det foregående har vi tatt for oss de sentrale momenter i Bulls artikkel og i de innvendinger den har møtt. Mot denne bakgrunn reiser det seg en del spørsmål som vi skal drøfte noe mer inngående i det følgende.

For det første vil der være nekelte spørsmål av en noe kritisk karakter i tilknytning til de argumenter som er blitt ført i marken fra de ulike hold. Av slike spørsmål kan nevnes:

Hvilke er de mest fremtredende ytre trekk ved den debatt som Bulls artikkel og innvendingene mot den tilsammen utgjør?

Hvilke er de mest fremtredende trekk ved Bulls artikkel og hvori består de eventuelle sterke eller svake sider ved hans fremstillingsform?

Hvordan og i hvilken grad lykkes det Bull å leve opp til sine aspirasjoner i artikkelen?

Dernest vil et sentralt spørsmål, som den øvrige drøftelse naturlig legger opp til, være:

Hvilken faglig lærdom kan vi trekke ut av sammenstøtet mellom Hedley Bull og hans kritikere?

Spesielt det siste spørsmål skal vi senere vie særlig oppmerksomhet.

Noe av det som særlig slår en ved de respektive parters utlegninger, er en fornemmelse av polarisering, av strid mellom to uforsonlige fløyer. Her må riktignok innskytes at dette inntrykket nok kunne ha blitt litt annerledes dersom vi hadde gitt utvalget av Bulls kritikere en annen sammensetning. F. eks. en mann som *Robert North* betoner først og fremst harmoni og pluralisme, men debatten som helhet bærer likevel preg av konflikt og bipolaritet.

Bull selv slår an en meget forsiktig tone. Han legger vinn på å øve selvkritikk, på å vise toleranse og la all tvil komme sine motstandere til gode, men budskapet hans er klinkende klart: "East is East and West is West, and Never the Twain Shall Meet!",

— om vi kan tillate oss å låne et uttrykk fra en av Bulls landsmenn som illustrasjon.

Kaplan blir undertiden temmelig sarkastisk og skarp i sine formuleringer, og nesten amper i sine utfall mot klassikerne, representert ved Hedley Bull. Det blir i noen grad også Singer når han kaster seg inn i kampens hete, til tross for at han altså hevder at striden egentlig er forbi og at de motsetninger den gjaldt, nærmest var en illusjon. Her er det såvidt man kan forstå en åpenbar brist i Singers fremstilling. Når han selv angivelig ser det som noe av en hovedoppgave å redusere betydningen av konflikten mellom klassikere og scientister, virker det temmelig påfallende at han går såpass sterkt opp i rollen som talsmann for den ene part i denne to-parts-konflikten. Levy er ytterst kompromissløs og polemisk såvel i sin plasing av klassikeren Bull som i sitt påfølgende interne oppgjør med sin scientist-kollega Kaplan.

I feiden mellom Bull og hans kritikere er det et felles trekk ved begge parter at de er flinkere til å eksponere motpartens svakheter enn til å dokumentere egen styrke. Ved sine påstander setter Bull utvilsomt fingeren på en del nokså ømme punkter hos sine motstandere, men han klarer ikke å fremheve den klassiske tilnæringsmåtes overlegenhet på en fullt så overbevisende måte. Scientistene synes på sin side å være adskillig dyktigere til å påvise svakheter ved Bulls argumentasjon og fremstillingsform enn til å få fastslått at deres egne metoder er de eneste rette.

Et fremtredende trekk ved Bulls artikkel er (som også nevnt innledningsvis) at den står frem som et åpent partsinnlegg. Bull forsøker ikke å skjule sine personlige preferanser, men utdyper og underbygger dem ved eksplisitte påstander og ankepunkter mot dem som han oppfatter som sine motstandere.

Dette er i dobbelt forstand et tiltalende trekk. For det første vil en slik eksplisitering av de normative elementer vanligvis gjøre det lettere for leseren selv å kunne foreta en saklig vurdering av det produkt som markedsføres.

For det annet vil en slik presentasjonsform innby til motmæle og dermed tjene som utgangspunkt for en fruktbar debatt. Nettopp dette har også slått til i det tilfelle vi her har å gjøre med. Når vi stiller Bulls artikkel opp mot de innvendinger den har møtt, er vi vitne til en slik fruktbar debatt, hvor det fruktbare består i at vi får et bredt og nyansert bilde av et av de mest sentrale grunnlagsproblemer i studiet av internasjonal politikk.

Et annet fremtredende trekk ved Bulls artikkel er at han garderer seg meget sterkt for liksom å ta brodden av kritikk som han venter vil komme. En av hans forholdsregler i så henseende er at han ut-

trykkelig regner opp de former for kritikk mot scientistene som han anser for irrelevante og derfor ikke kan godta.¹¹ En annen — og vel den viktigste — av Bulls forholdsregler er at han vedkjenner seg de farer det medfører å forenkle saken slik som han gjør.¹² Han vedgår at ved å redusere antallet tillæringsmåter til to hovedretninger, vil mange andre viktige distinksjoner mørklegges. Han vedgår videre at ved unyansert å rette hele sitt kritikk-batteri mot den ene side, risikerer han at kritikken ikke alltid vil treffe der den skal i de enkelte tilfeller. Selv bruker Bull her analogien med en hagl-bøsse, som sender en hel byge med prosjektiler mot et assortert utvalg mål. Noen av haglene vil treffe sine mål, andre vil bomme, og noen vil treffe enkelte mål som helst skulle ha vært spart.¹³

Når det gjelder de syv påstandene, tar altså Bull det forbehold at ikke alle påstandene er ment å ramme alle scientistene i samme grad eller på samme måte.

Bulls garderinger forhindrer likevel ikke at han nettopp når det gjelder sin forenkling av saken, må tåle sterke innvendinger, spesielt fra Kaplans side. På dette punkt er det ikke helt lett å gi den ene eller den annen part ubetinget rett, da begge parters argumentasjon synes å ha noe for seg. Man kan muligens si at disse innvendingene er overflødige i og med at Bull selv uttrykkelig gjør oppmerksom på forholdet og lar det være en kvalifiserende faktor når det gjelder de påstander han fremsetter. På den annen side vil den ting at man innrømmer at ens arbeid er beheftet med svakheter, neppe gjøre at man kan kreve immunitet overfor kritikk av disse svakhetene.

Et springende punkt ved vurderingen av en vitenskapelig publikasjon, er hvorvidt forfatteren lever opp til sine aspirasjoner. Bulls målsetning er å degradere den scientistiske tilnæringsmåte, og han pretenderer å gjøre dette gjennom *rasjonell kritikk*.¹⁴ Nettopp dette betoner han ganske sterkt. Spørsmålet er så om det har lyktes ham å gjennomføre en slik rasjonell kritikk? Dersom vi skal holde oss til de analyseredskaper som Bull selv foreskriver; intuitiv innsikt og skjønn, finner jeg det fristende å svare *ja*. Utifrå egne eraringer og innsikt må jeg si at jeg finner Bulls syv påstander ganske plausible og vederheftige.

Det er imidlertid ikke dermed sagt at Bull oppfyller de faglige krav som man må kunne stille til en rasjonell kritikk. En del av de innvendinger som har vært fremmet mot Bulls artikkel, kommer her inn med full tyngde. Vi har allerede drøftet det forhold at Bulls kategorisering kan virke betenkelig grov og forenklet, og at han skjærer alle sine angivelige motstandere over én kam. En slik forenkling av problemstillingen kan riktignok være nødvendig for

Bulls formål, for å få frem hovedpoengene og å få satt dem i klart relieff. Ikke desto mindre er dette en fremstillingsmåte som også svekker inntrykket av rasjonell kritikk og saksførsel.

Vi har også sett at en mann som Singer gjorde gjeldende motforestillinger mot hver enkelt av Bulls syv påstander. Ikke alle av Singers innvendinger er riktignok av en slik art at de i vesentlig grad berører spørsmålet om rasjonaliteten i Bulls kritikk. Tar vi enkelte av Singers innvendinger mot Bulls tredje påstand, f. eks. når det gjer problemet med variabelenes antall, ser vi at uenigheten her avspeiler ulik informasjon angående konkrete fakta. Selv om Bull her skulle være feilinformert, er det ikke dermed sagt at hans kritikk er irrasjonell. Vi må ikke forveksle rasjonalitet med ufeilbarlighet.

Andre av Singers innvendinger har en slik karakter at de ikke møter Bulls påstander i direkte konfrontasjon, men er snarere å regne for flankangrep, i den forstand at Singer fører diskusjonen over på områder som interesserer han mer og hvor han formodentlig står bedre rustet. Dette gjelder f. eks. m. h. t. Bulls femte påstand, om farene ved overdreven tilbøyelighet til kvantifisering. Når dette er sagt, må det også sies at atter andre av Singers innvendinger i adskillig grad later til å angå spørsmålet om rasjonaliteten i Bulls kritikk. Det vil føre for langt her å drøfte i detalj den relative holdbarhet av henholdsvis Bulls og Singers påstander samt deres argumentasjon vedrørende de enkelte punktene, men en slik drøftelse vil utvilsomt kaste lys over spørsmålet om hvorvidt Bull i den fornødne grad lever opp til sine forsetter om å gjennomføre en rasjonell kritikk.

Det synes likevel som om de alvorligste svakheter ved Bulls artikkel i denne forbindelse gjelder de mer generelle innvendinger om hans lave presisjonsnivå og vanskelig falsifiserbare påstander. Disse innvendingene er det særlig Kaplan som har gjort gjeldende, og såvidt man kan forstå, med rette. Det må være et rimelig forlangende at påstander fremsettes på en slik måte at det er mulig å teste holdbarheten av dem, men her har Bull tydeligvis kommet til kort. At presisjonsnivået er lavt og påstandene vanskelig å falsifisere, innebærer riktignok ikke nødvendigvis at Bull ikke har gjennomført noen rasjonell kritikk. Det betyr imidlertid at det er ytterst problematisk å påvise hvorvidt Bulls kritikk faktisk er rasjonell el er ikke.

Et moment som trenger å vies spesiell oppmerksomhet i denne drøftelsen, er hvorvidt Bulls artikkel kan sies å uttrykke en anti-intellektuell og mystifiserende holdning til studieobjekt og metode. Dette er, som tidligere nevnt, Marion Levys viktigste innvending mot Bull. Det er visse ting som tyder på at Levy

iallfall kan ha delvis rett på dette punkt. I sine utlegninger om den klassiske tilnærings overlegenhet, betoner Bull sterkt bruken av *intuisjon* som et sentralt element i den klassiske tillnærming. Men hva mener han egentlig med intuisjon? Dette gir ikke Bull noe skikkelig svar på. Hvis vi skal holde oss til den definisjon av intuisjonsbegrepet som er gjengs innen filosofien, bl. a. hos Bergson, så er intuisjonen en erkjennelsesform som angivelig transcenderer det som kan fattes rasjonelt, intellektuelt eller logisk.

Det kan altså synes som om det Bull i sitt forsvar for en såkalt klassisk tillnærming egentlig ønsker å forsvare, er et syn på sitt fag som kan uttrykkes slik: "Internasjonal politikk er i selve sitt vesen noe så mystisk at den ikke kan forstås ved den rene fornufts erkjennelsesformer alene".

En slik holdning er i tilfelle lite forenlig med Bulls egne aspirasjoner m. h. t. å øve en rasjonell kritikk. Jeg er ikke helt overbevist om at det er fullt ut riktig å oppfatte Bull på denne måten, men hvis Levys innvending her likevel stemmer, så gjør Bull den sak som han angivelig forfekter, noe av en bjørnetjeneste. Jeg vil i tilfelle anse nettopp detta for å være den alvorligste svakheten ved Hedley Bulls artikkel.

Hvilken lærdom kan vi så trekke ut av sammenstøtet mellom Hedley Bull og hans kritikere? For det første må vi kunne slutte at det faktisk eksisterer et skille mellom to hovedretninger i studiet av internasjonal politikk. Alle er riktignok klar over at en slik dikotomisering er en ytterst sterk forenkling. Der er videre ingen konsensus m. h. t. hvor fruktbart det egentlig er å operere med et slikt skille, ei heller m. h. t. hvorvidt dette skillet er et uttrykk for reelle saklige motsetninger eller ikke. At et slikt skille like fullt gjør seg gjeldende, synes dog å være på det rene.

For det annet synes det også å være på det rene at divergensen mellom de to hovedretningene gjelder fagets *metode* og ikke dets *substans*. Det er fiktig å ha dette klart for seg bl. a. fordi uenighet om fagets substans heller ikke er ukjent i studiet av internasjonal politikk. Således legger f. eks. Hedley Bull selv i flere av sine øvrige arbeider særlig vekt på studiet av diplomati mens Kaplan på sin side legger særlig vekt på studiet av internasjonale systemer, og atter andre, som Richard Snyder og George Modelski, er primært interessert i å studere "decision-making" og "policy-making" i staters utenrikspolitikk. Men fagets substans er altså ikke noe stridsspørsmål i den sammenheng hvor vi her befinner oss. Skillet mellom klassikere og scientister gjelder *hvordan* man må gå frem for å få tak i denne substansen. Det er et skille som gjelder utforskningens form, eller i videre og mer generell forstand, et skille som gjelder den metodologiske holdning hos fagets utøvere.

Ett brukbart kriterium for hvor dette skillet skal trekkes, kan muligens være den rolle de forskjellige teoretikerne tillegger utøvelsen av egen bedømmelse. Klassikerne betrakter gjennomgående denne bedømmelsen som det endelige mål som efterfølger analysen. Scientistene på sin side er mer tilbøyelige til å oppfatte sin egen bedømmelse som et foreløpig utgangspunkt, som i lys av forskningsprosessens videre resultater kan vise seg å være mer eller mindre holdbart.

Det er imidlertid adskillig uenighet m. h. t. hvilke metodologiske aspekter som det skal legges mest vekt på i diskusjonen av de to retningers særtrekk. Dette gjelder også inne hver enkelt av de to retningene. Blant klassikerne er det f. eks. uenighet om hvorvidt scientistenes hovedfeil er at deres verifiseringsstandarder er for restriktive, eller om det er at deres modellbygging blir omfattet med altfor vidløftige aspirasjoner.¹⁵ Blant scientistene later noen til å betrakte en vitenskapelig tilnæringsmåte som synonym med abstrakt teori, for andre har det å gjøre med testbare hypoteser, for atter andre betyr det innsamling av kvantifiserte data.¹⁶

Videre er det å merke seg at også når det gjelder den metodologiske holdning, står de to skoler i noen grad på samme platform hva angår hovedprinsippene for å oppnå større kunnskaper og innsikt. Både klassikere og scientister hevder å gå inn for en systematisk analyse av data, for at de generaliseringer som blir foretatt ikke går ut over rammen for data, at alle fakta blir substansiert, og at forskeren bruker sin fantasi men samtidig er på vakt mot forutinntatte slutninger.¹⁷

På bakgrunn av de forhold som jeg nettopp har antydnet, kan det være nærliggende å trekke et par raske konklusjoner. For det første vil man kunne slutte at der i virkeligheten ikke er noen reell uenighet mellom de to retninger, men bare en skinnuenighet. Dette er den oppfatning som Singer gir uttrykk for.¹⁸

En annen nærliggende konklusjon er at begge de to tilnæringsretninger har sin berettigelse, at de ikke er innbyrdes eksklusive, men tvertimot kompletterer og gjensidig beriker hverandre. Dette syn blir hevdet av Klaus Knorr og James Rosenau i deres kommentar til debatten mellom Hedley Bull og hans kritikere.¹⁹

Min oppfatning er at begge de nevnte konklusjoner er noe lettkjøpte. Slike konklusjoner reflekterer iallfall en mulig tilstedeværelse av to slags feilkilder; henholdsvis en innebygget harmoni-preferanse og en manglende evne eller vilje til å kunne foreta et klart valg mellom to alternativer.

Jeg vil også advare mot en annen populær oppfatning som Knorr og Rosenau er talsmenn for, nemlig den at spørsmålet om tilnæringsmåter til studiet av

internasjonal politikk nærmest er et spørsmål om den enkelte forskers temperament og subjektive legning.²⁰ Hvor betenkelig det er å bagatellisere konflikten mellom klassikere og scientister, ser vi kanskje best om vi setter denne konflikten inn i et bredere faglig og grunnlagsteoretisk perspektiv. Den motsetning som Hedley Bull avdekker gjennom sin artikkel, er ikke begrenset til studiet av internasjonale relasjoner, og den er på ingen måte av ny dato. En tilsvarende problematikk går i virkeligheten igjen i den grunnlagsteoretiske debatt i samfunnsvitenskapene generelt. Spørsmålet om naturvitenskapelig inspirerte metoders anvendbarhet i samfunnsvitenskapene, har i lengre tid utgjort et sentralt problem her. Dette problemet ble i midten av 1950-årene tatt opp i hele sin bredde av sosialøkonomen og filosofen *Friedrich Hayek* i boken *The Counter-Revolution of Science*. Hayeks tese er at naturvitenskapene og samfunnsvitenskapene er vesensforskjellige, spesielt m. h. t. karakteren av deres respektive studieobjekter, og at dette nødvendigvis tilsier at metodene også må være forskjellige.²¹ Det Hedley Bull bl. a. gjør i sin artikkel, er å forfekte en tilsvarende oppfatning spesielt hva angår fagområdet internasjonale relasjoner.

Som avsluttende konklusjon vil jeg si at skal man få en skikkelig forståelse av Bulls artikkel og av de innvendinger den har møtt, er det nødvendig at man betrakter de motsetninger som avdekkes, i det bredere perspektiv som jeg nettopp har antydnet. Man tør da også få forståelsen av at spørsmålet om tilnæringsmåter til studiet av internasjonal politikk i siste instans er et filosofisk, nærmere bestemt et epistemologisk, spørsmål.

Gunnar Skagestad

Noter

- 1 Hedley Bull, "International Theory: The Case for a Classical Approach", *World Politics*, Vol. XVIII, No. 3, April 1966.
- 2 Klaus Knorr & James N. Rosenau (eds.), *Contending Approaches to International Politics*, Princeton, N.J., 1969.
- 3 Morton A. Kaplan, "The New Great Debate: Traditionalism vs. Science in International Relations"; J. David Singer, "The Incomplete Theorist: Insight Without Evidence"; og Marion J. Levy, Jr., "'Does It Matter If He's Naked?' Bawled the Child", alle i Knorr & Rosenau, op. cit.
- 4 Bull, op. cit., s. 361.
- 5 Ibid., s. 366.
- 6 Ibid., s. 366–375.
- 1 Kaplan, op. cit., s. 52–61.
- 8 Singer, op. cit., s. 65–82.

⁹ Ibid., s. 83–86.

¹⁰ Levy, op. cit., s. 87–88.

¹¹ Bull, op. cit., s. 364–366.

¹² Ibid., s. 363.

¹³ Ibid., s. 376.

¹¹ Ibid., s. 364.

¹⁵ Knorr & Rosenau, op. cit., s. 13.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid., s. 4.

¹⁸ Singer, op. cit., s. 64.

¹⁹ Knorr & Rosenau, op. cit., s. 18–19.

²⁰ Ibid., s. 6–8.

²¹ Friedrich A. Hayek, *The Counter-Revolution of Science*, New York, 1955.